

FÖLDÖSZTÁSRÓL VALÓ STATUTUMOK DEBRECZEN VÁROS KÖZ- LEVÉLTÁRÁBÓL.

1647—1649.

Abból az időből, a mikor még a földközösség járta minálunk Debreczenben, 1774-ig, illetőleg 1818-ig számítván ezt az időt, a három, majd hét évenként forduló földosztásokról, számos tanácsi határozatot közöltem már e folyóirat hasábjain.¹⁾ Ezekre hivatkozva, ismét két, a XVII. század első feléből származó följegyzésről számolok be.

Áz egyik valamely vitás mezőrendőri ügy elintézése, a felperesül szereplő mester-utczai polgárok s ugyanazon utcabeli kapitányok, mint alperesek között. A tanácsi határozat azért figyelmet érdemlő, mert a szántás-vetésre felfogott földek körülárkolásának szokását hagyja emlékeztül. Abban az időben a szántóföldek fölárkolása és az árkok gondozása közmunkával történt, a melyhez mindenki tartozott hozzájárulni a neki osztott föld terjedelmének arányában. Csupán a bíró, a papok, meg a város jegyzője valának mentesek e teher alul. Úgy látszik, a mester-utczai kapitányok²⁾ is igényelték magok részére e kiváltságot; polgártársaik pedig panaszt emeltek a tanácsnál e visszaélés ellen. Így született meg az alábbi határozat 1647. május 13-án:

„Die Lunae 13. May. M. Sendtu Inter incolas vici Mester actores ab una, partibus vero ab altera Capitaneos eiusdem uti J. racione quorumdam negotiorum. Deliberatum est: Per consuetudinem antiquitus receptam hoc erat moris quandocunque distribuerant terram ad seminandum, quisque fossam pro rata portione curabat suam, praeter Dominum Amplissimum Iudicem, item Reverendos Dominos Pastores ac Notarium Civitatis, qui a tali cura, etiam si summebant pro se terram, immunes tamen erant; in ea racione etiam de facto par ratio habenda et iudicium forendum, ut exceptis Dominis supra notatis viris, reliqui quivis. Curet fossam suam ad opus communitatis, hoc addito, quod si Domini Exemptores praedicti ratas suas portiones alteri alicui concesserint, is qui hoc ipsum obtinet et habet, etiam curet.“

(Ikv. 1647—1649 : 99.)

A szántás alá használt földek fölárkolását kétségtelenül a vetésnek a szomszédos legelőkön járó marháktól való megőrzése indokolta. A szóban lévő árkok bizonyosan egész dülőföldeket öveztek; míg a polgárok külön-külön földbeli illetékét csupán barázdák választották el.

¹⁾ Magy. Gazd. Tört. Szemle IX. évf. 1—29. 267. 416—419 és XI. évfoly. 273—274. l.

²⁾ Az utczai kapitányok hatásköréről irtam a Magy. Gazd. tör. Szemle XI. évf. 125—127. lapjain.

egymástól. Kitűnik ez az 1588. évi szántásról való határozat eme szabályából: „Senki az, ki szántani akar, először többet egy holdnál ne foghasson, mely csak ötven kerülés legyen; míg pedig azt el nem végezi, addig más hold földet ne *barázdollyon*, hanem egyikét elvégezze és úgy foghasson más holdat.“¹⁾

A másik közreadandó tanácsi határozat 1649 tavaszán kelet. Régebben ugyanis ezen időszakban szokták megejteni a földosztást; csak a XVIII. század második felében tolták átál őszre azt. E határozat az osztásnál követett eljárást írja körül. Ez is mutatja, hogy mindenkor az osztás elrendelésekor a tanácsban döntöttek el, melyik utcza, melyik részen kezdje az osztást. Csak azt nem találtam még eddig följegyezve: vajjon kölcsönös megegyezéssel állapították-e meg az utcák sorrendjét, meg az osztás kezdésének helyét, avagy nyilvetésre bízták, amiképen vásáron áruló debreczeni mesteremberek ma is gyakorolják a nyilvetést.²⁾ Én ez utóbbi esetet tartom valószínűnek. Mert csakis így magyarázhatjuk meg a Debreczenben régtől fogva használt „nyilas“ elnevezés eredetét. A *nyilas* ugyanis nálunk az a mérték-egység volt, amelyivel a polgárok földbeli illetőségének területét megjelölték. A *nyilas* szó gyakran fordul elő már a XVII. századbeli jegyzőkönyveinkben. A városi előjáróság mult század elején (1818) is még nyilasok szerint osztotta ki alzálogba a kincstártól és különböző nemes családoktól zálogjogon újból megszerzett pusztákon a tanyabirtokokat. Sőt a debreczeni civis ma is ezzel méri a tanyaföldet és a kerti szőlőt. Amott 9000, emitt csupán 400—700 öl egy nyilas. Ugyancsak a közlendő határozat tájékoztat arra nézve is, hogy a megkezdett földosztás nem nyilvetés szerint, hanem a házak rendiben ment tovább, vagyis úgy, amint az öreg utcákról felvett ház-lajstromok mutatták a sort. A határozat így hangzik:

„1649. Die Jovis, 22. Aprilis. In Sendtu. Modus dividendi terram ad arandum habitam. Scilicet:

Régen, mint szokták az földosztást szántásnak-vetésnek, mostis az szerint dividállják — osszák: rendellyük, úgy hogy elkezdvén eggyik dülő földet, eggyik uczának, mindaddig, míg kitelik, azután ismét fordulás az másik dülő földnek, mind addig osszák rend szerént, míg ki telik számok az uczának. Az alsó járásiak kívül kezdvén el az földosztást az külső részről.“

(Ikv. 1647—1649: 605.)

Közli: ZOLTAI LAJOS.

¹⁾ Egész terjedelmében közöltem a Magy. Gazd. Tört. Szemle IX. évfolyam 627. lapján.

²⁾ Vásárainknál úgy megy a nyilvetés vagy nyilathúzás, hogy a sátorhelyekre nézve megállapítják, hol ütik fel az első sor sátozt, hol a másodikat és melyik oldalon számítják az első helyet. Ezután minden érdekelt fél a maga részről vagy bádogból csinált névjegyet, a „nyilat“ belevetik egy zacskóba (az ősz hajdanban e célra kinek-kinek a nyilvesszeje és egy tegez-szolgált) és valamely érdektelen fogott ember, gyermek a neves nyilakat egymásután kihúzza. Akinek neve legelőször kijön: azé az első hely. A nyilas kalmárokról l. M. Gazd. Tör. Szemle IX. évf. 265. l.